

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Пригодій Алла – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Кравець Артем – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Формування інформаційної культури особистості переважно відбувається у повсякденній діяльності, в процесі засвоєння повсякденних знань і розвитку навичок, під впливом засобів масової інформації та комунікацій, а також у ході самоосвіти та щоденного спілкування. Цей процес відбувається стихійно і неконтрольовано, що може призводити до неочікуваних та небажаних наслідків.

Інформатизація і доступність інформації у соціальних мережах часто призводять до спотворення реальних подій, які ці мережі намагаються розповсюдити з метою впливу на свідомість молоді, що може бути формою маніпулювання. Саме тому формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти має бути цілеспрямованим, організованим і передбачуваним в освітньому процесі.

Чітке визначення структури і змісту інформаційної культури допоможе у точному формулюванні цілей, виборі засобів для організації формування інформаційної культури, впливу на свідомість здобувачів вищої освіти і прогнозуванні результатів.

Більшість дослідників вважає, що формування інформаційної культури тісно пов'язане з навичками і вміннями обробляти та аналізувати інформацію, здійснювати пошук у різних джерелах інформації та використовувати її в професійній діяльності. О. Кух, наприклад, вважає, що інформаційна культура проявляється у вмінні знаходити необхідні дані, у використанні комп'ютерних технологій, у здатності визначати і управляти інформаційними процесами у своїй професійній діяльності, у володінні аналітичними методами обробки інформації, у практичних навичках роботи з різними типами інформації, а також у знанні морально-етичних норм щодо роботи з інформацією [3].

На думку Н. Апшай, поняття «інформаційна культура» виходить за межі простого розуміння бібліотечної, комп'ютерної або інформаційної грамотності. У її дослідженнях, особлива увага приділяється користувацькому аспекту, зокрема студентів, які взаємодіють з електронними ресурсами. Важливо, щоб здобувачі вищої освіти були здатні орієнтуватися у різних типах електронних ресурсів, таких як електронні дані (текст, зображення, звук, мультимедіа), електронні програми (системні, прикладні, сервісні), і комбіновані ресурси (дані та програми) [2].

Знання і вміння компетентно користуватися цими ресурсами є необхідною складовою інформаційної культури. В той же час, дослідження у сфері комп'ютерної грамотності та інформаційної компетентності вже вивчені раніше

і багато наукових праць зосереджувалися на цих аспектах у першій половині ХХІ століття. Наразі актуальним є не лише технічна освіченість майбутніх педагогів професійного навчання, а й їх здатність критично оцінювати інформацію.

Існує кілька концептуальних підходів до тлумачення сутності поняття «інформаційна культура», серед яких системний, технологічний, культурологічний, особистісний, аксіологічний і соціокультурний [1, с. 38]. Однак найбільш поширеним є технологічний підхід, який зазвичай пов'язується з аспектами інформатизації суспільства. Цей підхід акцентується на рівні володіння технічними навичками, такими як робота з персональним комп'ютером та використання сучасного програмного забезпечення.

Прихильники технологічного підходу визначають сутність інформаційної культури як уміння користуватися сучасними інформаційними технологіями та мати уявлення про все, що створено в цій галузі. Однак цей підхід обмежується формуванням лише навичок комп'ютерної грамотності, не охоплюючи всю багатогранність інформаційної культури в цілому.

Розуміння терміну «інформаційна культура» з точки зору технологічного підходу передбачає ефективні методи роботи зі знаками, даними та інформацією, а також їхнє подання зацікавленим користувачам для вирішення теоретичних і практичних задач. Це також включає механізми вдосконалення технічних засобів для виробництва, зберігання та передачі інформації. Наша точка зору збігається з думкою О. Прудникової, яка стверджує, що в такому контексті «інформаційна культура» є показником не загальної культури, а швидше професійної культури [6].

Інформаційно-комунікативні технології сприяють активізації та ефективному використанню інформаційних ресурсів суспільства і є потужним інструментом для поширення інформації. Сьогодні вони відіграють важливу роль у забезпеченні інформаційної взаємодії. Проте для правильної організації цієї взаємодії необхідно формувати навички майбутніх педагогів професійного навчання: з одного боку, це інформаційна грамотність та уміння працювати самостійно з різними джерелами інформації, а з іншого – інноваційний стиль мислення.

Сучасна інформаційна культура майбутніх педагогів професійного навчання, як і самої особистості, вимагає можливості постійної освіти, тобто навчання протягом усього життя. Це є необхідним інструментом соціального захисту особистості, яка здатна самостійно поглиблювати знання, змінювати свою сферу діяльності та аналізувати власні дії на основі всебічного розгляду реальної ситуації.

Отже, формування інформаційної культури особистості означає розвиток відповідального підходу до власних дій, і це може розглядатися як засіб захисту суспільства від необачних і недбало виважених вчинків громадян, оскільки людина навчається приймати принципові рішення лише після ретельного аналізу усієї доступної інформації.

Сучасна інформатизація – є глобальною тенденцією соціального розвитку, що відзначається збільшенням ролі інформаційного компонента у суспільному

середовищі. Отримання інформації стає ключовим фактором культурного розвитку.

Поняття інформатизації охоплює значно більший спектр, ніж просто комп'ютеризація або автоматизація. Тоді як останні дві поняття відносяться до розвитку технічної інфраструктури, інформатизація спрямована на покращення якості життя та роботи людини через забезпечення вільного доступу до інформації. Процес інформатизації передбачає впровадження комплексу заходів, спрямованих на максимальне використання достовірної та своєчасної інформації в усіх аспектах професійної діяльності людини [5].

Сучасне розуміння поняття «інформаційна культура» тісно пов'язане з розвитком інформаційного суспільства, в якому спостерігаються наступні явища: зростання потреби в інформації серед людей та перетворення інформації на масовий продукт; встановлення статусу інформації як економічної категорії та формування інформаційного ринку; виникнення нових форм конкуренції; зміна основних видів використовуваних ресурсів – матеріальних та інформаційних; створення та розвиток інформаційного середовища; глобалізація процесів і явищ.

Інформаційне суспільство висуває певні вимоги для повноцінної та успішної самореалізації майбутніх педагогів у професійній діяльності. По-перше, сучасний світ ставить перед новою системою освіти важливу суперечність – між стрімкими темпами зростання обсягів інформації у світі та обмеженими можливостями їх засвоєння людиною. По-друге, той факт, що головними багатствами та ресурсами суспільства є інформація і знання, але які одночасно створюють руйнівні загрози для особистості, оскільки значно прискорюють процеси руйнації локальних культур. По-третє, з огляду на політичну ситуацію у світі, і в Україні зокрема, виникає ще одна актуальна проблема – інформаційні війни. Негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації та Інтернет спрямовані на пропаганду насильства, ворожнечі та сепаратизму за етнічними, мовними, релігійними та іншими ознаками [7].

Отже, науковці зазначають про необхідність формування інформаційної культури, яка забезпечувала б майбутнім педагогам вміння протидіяти негативним суспільним явищам. Для цього пропонуються професійно спрямовані освітні програми, які сприяють формуванню критичного мислення, свідомої громадянськості, патріотизму та укріпленню чіткої системи морально-етичних цінностей.

У результаті теоретичного обґрунтування базового поняття «інформаційна культура» та визначення професійно важливих якостей особистості можемо визначити структуру інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання. Ця структура включає ціннісно-потребнісний, когнітивно-комунікативний, інтерактивно-технологічний і критично-рефлексивний компоненти. Таке розуміння структури інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання передбачає взаємопов'язану сукупність цих компонентів, що забезпечує високий рівень її сформованості.

Ціннісно-потребнісний компонент інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання характеризується наступними аспектами:

- мотивами пошуку, вилучення та критичного аналізу певної інформації;
- здатністю самостійно здобувати та створювати нові знання на основі отриманої інформації;
- орієнтацією на формування або зміцнення ціннісного національно-патріотичного позитивного ставлення до системи українських цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної та державної діяльності;
- здатністю виявляти завуальовану негативну інформацію, яка сприяє послабленню ціннісних орієнтирів української нації та негативно впливає на інтереси молоді, їхнє ставлення, ціннісні орієнтації та настанови щодо світу, окремих предметів, явищ, інших людей або самих себе.

Ціннісно-потребнісний компонент інформаційної культури передбачає наступне:

- спрямованість на самовдосконалення – позитивне уявлення про себе як громадянина українського суспільства, бажання бути соціально значущим громадянином і досягти успіху в професійній сфері;
- стійкі мотиви самотворення – мотив досягнення успіху, мотиви самореалізації в професійній і громадській діяльності;
- ціннісні орієнтації – орієнтація на громадську і професійну діяльність, бажання розкриття потенційних можливостей, на самоосвіту та розширення кругозору завдяки інформаційно-комунікативним технологіям.

Цей компонент є ключовим для формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти, сприяючи їхній активній участі у суспільному житті та умінню адаптуватися до складних інформаційних умов сучасності.

Другий компонент інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання – когнітивно-інформаційний – включає наступні аспекти:

- система особистісно значущих аксіологічних знань – включає знання з теорії культури самовиховання, саморозвитку, самоосвіти, культури спілкування. Ці знання сприяють розвитку особистості здобувача вищої освіти і його адаптації до вимог сучасного інформаційного середовища;
- професійна культура інформаційно-комунікаційних ресурсів – включає високий рівень використання інформаційно-освітніх і комунікаційних ресурсів у професійній діяльності майбутніх педагогів. Це передбачає здатність створювати інноваційні освітні продукти на основі отриманої інформації;
- когнітивна обізнаність – проявляється у зміні рівня поінформованості, збільшенні обсягу знань (як усвідомлюваних, так і неусвідомлюваних), формуванні нових когнітивних схем, способів осмислення дійсності та ефективному використанні інформації.

Цей компонент спрямований на розвиток інтелектуальних та професійних компетенцій майбутніх педагогів професійного навчання.

Третій компонент інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання – інтерактивно-технологічний – є ключовим у

забезпеченні успішної адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. Він включає комплекс умінь і навичок, які здобувачі вищої освіти отримують для роботи з інформаційними даними та застосування засобів інформаційно-комунікативних технологій як у навчальній, так і в професійній діяльності;

- використання новітніх інтерактивних технологій – це включає в себе застосування сучасних технологій для активної взаємодії студентів під час навчання. Інтерактивне навчання спрямоване на створення комфортних умов, де кожен студент може відчувати свою успішність та інтелектуальну спроможність;

- організація пізнавальної діяльності – інтерактивне навчання виступає як спеціальна форма організації навчального процесу, де взаємодія між всіма учасниками навчального процесу є центральним аспектом. Це сприяє активному залученню студентів до процесу навчання, їхній самостійності та розвитку критичного мислення;

- активна взаємодія – інтерактивні технології навчання сприяють постійній активній взаємодії всіх учасників навчального процесу – викладачів і студентів. Це дозволяє ефективно використовувати інформаційні ресурси, спільно вирішувати завдання та розвивати колективні та індивідуальні навички.

Інтерактивно-технологічний компонент інформаційної культури не лише сприяє підвищенню рівня інформаційної грамотності майбутніх педагогів професійного навчання, але й забезпечує їхню підготовку до успішного функціонування в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Крім цього, цей компонент передбачає використання сучасних освітніх технологій у педагогічній практиці. Вчені визначили, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності, включаючи системність (логічна послідовність процесу, взаємозв'язок його елементів, цілісність), керованість (можливість оцінки досягнення цілей, планування навчального процесу), ефективність (відповідність результатам і оптимальним витратам, забезпечення певного стандарту навчання) і відтворюваність (здатність до застосування в інших подібних навчальних закладах і від інших суб'єктів) [4].

Четвертий компонент інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання – критично-рефлексивний, передбачає здатність на основі отриманої інформації аналізувати свої дії, самостійно оцінювати досягнення цілей, процес і результати своєї діяльності щодо формування інформаційної культури. Він також включає самовизначення щодо системи цінностей, поглядів, інтересів і рішень у ключових сферах суспільної й державної діяльності.

Отже, структура інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання складається з таких компонентів, як ціннісно-потребнісний, когнітивно-комунікативний, інтерактивно-технологічний, критично-рефлексивний.

В контексті системного підходу таке розуміння структури інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання дозволяє представити її як взаємопов'язану сукупність цих компонентів, що забезпечує високий рівень

сформованості інформаційної культури учасників освітнього процесу в умовах сучасних викликів інформаційного суспільства

Список використаних джерел

1. Алексеева С.В., Гуменний О.Д., Паржницький В.В. Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Київ, 2015. 188 с.
2. Апшай Н.І. Підвищення культури студентів в умовах інформатизації освіти. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. №5. С. 3-5.
3. Кух О. М. Формування інформаційної культури та інформаційної компетенції майбутнього вчителя. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Педагогічна*. 2011. Вип. 17. С. 222-224.
4. Лазаренко Н. І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. Вип. 47. С. 18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_47_5 (дата звернення: 13.09.2024).
5. Пригодій А.В., Кравець А.О. Формування інформаційної культури майбутнього педагога професійного навчання. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти: матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 25-26 квітня 2024 р.* С. 170-171.
6. Прудникова О. Інформаційна культура і формування «людини інформаційної». *Вісник Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 2 (29). С. 154-165.
7. Чередник Л. А. Інформаційна культура як складник загальної культури особистості. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : матеріали IX Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8-9 верес., 2016)*. Одеса, 2016. С. 365-375.